

29. listopadu si připomeneme 50 let od úmrtí PhDr. Alice Masarykové, sociální pracovnice, zakladatelky a první předsedkyně Československého červeného kříže, jedné z nejvýznamnějších žen české historie 20. století.

Většinu svého života věnovala Alice Masaryková sociální práci. Zabývala se otázkami hygieny, nezaměstnanosti, zabezpečením dětí, školením odborných sociálních pracovníků. Zakládala nové školy, nemocnice a v období první republiky podporovala velké množství sociálních projektů. V době vážné nemoci své matky a pak i po její smrti převzala povinnosti první dámy státu.

Její osobní život nebyl příliš šťastný. Nikdy se neprovdala, neměla rodinu a děti, její nečetné vztahy s muži skončily většinou dřív, než začaly, a ji to utvrdilo v názoru, že není pro muže zajímavá. Tím více se věnovala práci pro druhé.

Dětství a studia

Alice Masaryková se narodila 3. května 1879 ve Vídni, o rok později k ní přibyl bratr Herbert. Když jí byly tři roky, rodina se přestěhovala do Prahy, kde její otec, Tomáš Garrigue Masaryk, začal přednášet na pražské univerzitě. V následujících letech jí přibyli sourozenci Jan (1886) a Olga (1891). Rodina žila skromně, doma se nekouřilo, nepil se alkohol, pečovalo se o duševní i psychickou hygienu. Rodiče poskytli dětem umělecké a hudební vzdělání, vedli je k výuce jazyků. Doma se hovořilo německy a anglicky, později česky. Alice se začala učit také ruštinu, hrála na klavír, cvičila v Sokole, četla, byla zvědavá a ráda poslouchala diskuse dospělých.

Ve třinácti letech přestoupila Alice Masaryková z měšťanské školy do prvního dívčího gymnázia v Čechách Minerva. Už od malička snila o tom, že se stane lékařkou, proto se po maturitě na Minervě v roce 1898 nechala zapsat na lékařskou fakultu. Mezi padesáti studenty byla jediná dívka. Věnovala se anatomii, mineralogii, botanice, zoologii, fyzice a histologii. V té době byly na lékařskou fakultu ženy přijímány pouze jako mimořádné posluchačky a jako studentky nemohly dělat zkoušky. Alice Masaryková musela bojovat se shovívavým přístupem profesorů a také se svou krátkozrakostí (brýle, jaké známe dnes, neexistovaly a nosit cvikr se styděla) – možná i to bylo důvodem, že po roce studií lékařskou fakultu opustila a nechala se zapsat na filozofickou fakultu. Zde úspěšně složila zkoušky z historie pro střední školy a ve 24 letech odpromovala.

V zahraničí

Po ukončení studií se rozhodla získat další vědomosti v zahraničí. Krátce byla na univerzitě v Lipsku, odkud odjela pracovat do Berlína a potom se dostala do Chicaga, které bylo pro její další životní dráhu rozhodující. Díky ředitelce Centra sociálních služeb (Settlement House) při Chicagské univerzitě E. McDowellové, se kterou se Alice setkala kdysi v Praze, mohla ve městě Lake u Chicaga studovat americké sociální poměry a učit se od místních průkopníků moderní sociální práce. Poznávala také život českých menšin v Chicagu, Clevelandu, New Yorku, Iowa a v Nebrasce. Pořádala přednášky, účastnila se schůzí Ženského klubu a dokonce organizovala Úklidový klub, který vedl děti a mládež k údržbě zanedbaných oblastí.

Učitelkou

Po návratu z USA působila jako středoškolská profesorka, nejdříve na dívčím gymnáziu v Českých Budějovicích, kde vyučovala od roku 1906 do roku 1910 dějepis a zeměpis, a potom na dívčím lyceu v Praze Holešovicích, kde v letech 1910 – 1914 vyučovala dějepis a pedagogiku.

Mnoho studentek na Alici vzpomínalo jako na výraznou osobnost, byla vysoká štíhlá, tmavovlasá s nádhernými tmavými očima. Nepotrpěla si na nákladné róby, oblékala se prostě, ale elegantně a většinou nosila boty na nízkém podpatku. Svě studentky často brala na vycházky do přírody a dokonce s nimi bosá závodila v běhu. Přestože Alici vyučování evidentně bavilo, stále více tíhla k sociální práci. Zabývala se problémem alkoholismu, navštěvovala různé kongresy zabývající se sociálními tématy a část svých učitelských prázdnin trávil na vlastní žádost jako praktikantka v různých ústavech starající se o nemocné a postižené lidi. Jako místopředsedkyně Abstinenční ligy se věnovala přednáškové činnosti o špatném vlivu alkoholu hlavně na děti a publikovala na toto téma různé články.

V době Velké války

Život celé rodiny, tak jako mnoha jiných, rozvrátila první světová válka. V prosinci 1914 odcestoval profesor Masaryk pod záminkou zdravotní dovolené za doprovodu dcery Olgy do

Itálie a odtud do Švýcarska, aby se zapojil do protirakouského odboje. Bratr Herbert již žil samostatně se svojí vlastní rodinou a bratr Jan musel narukovat do rakouské armády. Alice zůstala sama se svojí matkou v Praze. Matka trpěla depresemi a srdeční vadou, Alice se starala o domácnost, sháněla potraviny a aktivně se účastnila organizování pomoci potřebným. Působila v sociologickém semináři a stala se členkou výboru pro vzdělávání hluchých osob. V roce 1915 onemocněl její bratr Herbert tyfem. Zákeřnou nemoc nepřežil a Alice pak nějaký čas pomáhala s domácností své ovdovělé švagrové Míle Slavíčkové – Masarykové.

V létě 1915 pracovala Alice jako ošetřovatelka v karanténní stanici v Pardubicích, kde pečovala o zraněné vojáky. Na podzim roku 1915 se opět vrátila k vyučování na dívčím lyceu. Společně s Hanou Benešovou se také podílela na organizování sociální a zdravotnické služby.

Před odjezdem do zahraničí předal T. G. Masaryk své dceři spisovou agendu, kterou měla odevzdat dr. Edvardu Benešovi. Nešťastnou náhodou se spisy dostaly do rukou policie a ta měla důvod k vyšetřování Masarykovy rodiny. Následovaly domovní prohlídky a výslechy jak Alice Masarykové, tak její nemocné matky Charlotty. Alice byla nakonec 28. října 1915 zatčena a až do 2. července 1916 byla ve vyšetřovací vazbě ve vězení ve Vídni. Za Alici Masarykovou se postavili její přátelé v Americe a zahraniční tisk a podařilo se dosáhnout jejího propuštění.

V květnu 1918 Charlotta opět onemocněla a museli ji odvézt do sanatoria pro duševně nemocné v pražském Veleslavíně. Byla zbavena svéprávnosti. Právě tam ji našel po svém návratu T. G. Masaryk. Charlotta nakonec zemřela 13. května 1923.

Ve veřejných funkcích

Po vzniku Československa se Alice Masaryková aktivně zúčastnila veřejného a politického života, byla poslankyní Národního shromáždění. V té době se také postupně začal formovat Československý červený kříž a Alice Masaryková se stala v roce 1919 jeho první předsedkyní a konečně se tak mohla naplno věnovat své oblíbené sociální práci. Za jejího působení vyvíjela tato organizace rozsáhlou zdravotnickou, charitativní a sociální činnost.

Z tohoto postu také dala popud k zavedení Svátku matek, který se v Československu poprvé slavil v roce 1923.

Velmi se angažovala v ošetřovatelském školství. Od r. 1920 spravoval ČSČK po několik let také Českou ošetřovatelskou školu. Alice Masaryková aktivně podporovala vzdělávání ošetřovatelek a financování školy a svým postavením a angažovaností pomáhala zvyšovat prestiž školy i ošetřovatelské profese. První česká ošetřovatelská škola byla po mnoho let zdrojem dobře vzdělaných diplomovaných sester nejprve pro Všeobecnou nemocnici v Praze, později pro další zdravotnické služby v nemocniční i v komunitní péči na celém území republiky.

V roce 1919 založila první Vyšší sociální školu v ČSR, v níž se připravovali v jednoročním studiu sociální pracovníce a pracovníci pro práci v terénu. Postupně ji také absolvovala řada diplomovaných sester, které začaly samostatně pracovat v lidových a později kolem r. 1929 v Ošetřovatelské a zdravotní službě v rodinách. Stály dobře připraveny pro ošetřování i sociální a výchovnou práci v čele poraden, návštěvní služby a dalších terénních služeb, které zřizoval především ČSČK.

S pražskou ošetřovatelskou školou byla spjata po celý život. Pravidelně se účastnila sjezdů absolventek, předávání diplomů a dalších významných událostí až do r. 1948, kdy byla nucena odejít do ústraní.

Zastupující první dámou

Když se otec Alice Masarykové stal prezidentem, byla její matka Charlotta již velmi nemocná. Proto role první dámy státu přešla právě na Alici. Po smrti své matky se Alice Masaryková věnovala vedení „prezidentské“ domácnosti svého otce, spolupracovala s Josipem Plečnikem na úpravách Hradu a jeho zahrad. Měla na starost početný domácí personál na Pražském hradě i v Lánech, zodpovídala za prezidentův oficiální program, organizovala obědy a večeře, otcova soukromá setkání se státníky, vědci, spisovateli a novináři, účastnila se různých slavností a doprovázela prezidenta na mnoha zahraničních cestách.

Exil

Koncem třicátých let rostlo v Československu i v celé Evropě politické napětí. Alice Masaryková do posledního okamžiku věřila, že nedojde k válce, proto ji mnichovský diktát a následné

obsazení části Československa velmi bolestně zasáhlo. Těsně před vypuknutím 2. světové války následovala svého bratra Jana, odcestovala do Švýcarska, pak do Velké Británie a nakonec se usadila ve Spojených státech amerických. Na Vánoce 1939 se fyzicky i psychicky zhroutila. Do konce války pak přežívala v různých amerických sanatoriích.

V roce 1945 se Alice Masaryková vrátila do osvobozeného Československa. Bydlela ve svém bytě v Loretánské ulici v Praze a v létě navštěvovala slovenskou Bystričku, kde měla od roku 1920 dům. Po náhlé smrti svého bratra Jana Masaryka odjela Alice Masaryková navždy z Československa. Majetek v Československu jí byl po emigraci zabaven.

Roku 1950 se natrvalo usadila v USA. V roce 1959 po mozkové příhodě zcela oslepla a v r. 1966 se odstěhovala do českého domova pro seniory v Chicagu, kde 29. listopadu 1966 zemřela. V roce 1994 byly její ostatky přeneseny do rodinné hrobky v Lánech.

Jindra Svitáková, foto: archiv Muzea TGM Lány

Zdroje: Muzeum TGM v Lánech, Klub historie červeného kříže, Wikipedie

{phocagallery view=category|categoryid=100|limitstart=0|limitcount=0}